

Petr Dovolil, člen řídicího výboru Asociace pro rozvoj infrastruktury a konzultant Mott MacDonald CZ, spol. s r. o.

„Každý problém může být příležitostí. Platí to i pro dopady klimatické změny ve městech.“

Změna klimatu v posledních letech urychluje potřebu přistupovat systematicky a komplexně k životnímu prostředí i v rámci udržitelného rozvoje měst a obcí. Mezinárodně uplatňované koncepty hovoří o takzvaných Green Cities – zelených městech. Ale které město je „zelené“?

„Přestává nám stačit přístup, kdy ve městech rozhodujeme o jednotlivých projektech bez

vědomí vazeb a souvislostí na jiné projekty a jejich kombinovaných dopadů na kvalitu místního životního prostředí, hospodářství či sociální oblast. Zelená města představují koncept, jehož cílem je systémově řešit problém udržitelnosti městského prostředí,“ říká Petr Dovolil, senior konzultant společnosti Mott MacDonald, která takto zaměřené akční plány pro řadu měst v zahraničí zpracovává. A pokračuje: *„Tento přístup je založen*

na faktech získaných z celkové analýzy, která zkoumá jednotlivé složky životního prostředí a využívání přírodních zdrojů daného města a tlaky reprezentované změnou klimatu i lidskou činností, jakými jsou doprava, budovy, energetika, průmysl, vodovody a kanalizace, odpadové hospodářství a využití území.“ Jedním z příkladů použití konceptu je Program zelených měst Evropské banky pro obnovu a rozvoj (EBRD), který může být inspirací

i pro Českou republiku, a to zejména poté, co od jara letošního roku může tato banka u nás opět investovat a poskytovat půjčky municipalitám a podnikům.

Proč je udržitelný rozvoj měst tak důležitý?

Města jsou v současnosti v centru pozornosti celosvětového úsilí za lepší životní prostředí, zastavení ztráty biologické rozmanitosti a boje proti změně klimatu. Ve městech žije 50 procent globální populace a v roce 2030 v nich má žít kvůli sílící urbanizaci až 60 procent lidí. Města spotřebovávají 70 procent celosvětové energie a produkují 80 procent skleníkových plynů. Pokud tedy chceme účinně řešit klimatickou změnu, budou města a jejich udržitelný rozvoj hrát klíčovou roli. Ale i v případě, že bychom klimatické změně nečelili, mělo by být pro nás lepší životní prostředí ve městech velkou prioritou, protože přímo ovlivňuje i naše fyzické a mentální zdraví, jakož i schopnost odolávat vnějším šokům, jak ostatně ukázala i pandemie COVID-19.

Jakou roli v tomto ohledu hraje infrastruktura?

OSN už v roce 2015 jasně identifikovala dostupnost udržitelné infrastruktury jako klíčové oblasti na seznamu cílů udržitelného rozvoje do roku 2030. Světová banka, EBRD,

Asijská rozvojová banka a další velké národní rozvojové banky si začaly uvědomovat, že skutečný rozvoj je spojený s dostupnou a správně fungující infrastrukturou, která přináší nejen silné hospodářské, ale i environmentální a sociální výsledky. Dostupnost veřejné infrastruktury je tedy považována za základní nástroj, jak nejenom stabilizovat, případně i zlepšit životní prostředí, ale také jak např. předcházet vzniku ozbrojených konfliktů, utečenec-kých vln a pandemií. Dnes se tak rozvojová pomoc vedle humanitární části rozšiřuje i o infrastrukturální část. Proto např. Joe Biden nyní prosazoval v rámci summitu zemí G7 v Cornwallu plán zlepšení infrastruktury v chudých zemích (Vybudujme spolu lepší svět – Build Back Better World), nutno podotknout, také s cílem vytvoření protívahy čínskému projektu Hedvábné stezky. Bez ohledu na soupeření světových mocenských bloků je zřejmé, že dobrá a užitečná infrastruktura může změnit k lepšímu nejen česká města, ale i celý svět.

Konceptů zelených měst je více. Jak lze popsat třeba ten, který používá např. EBRD?

Základní přístup je jednoduchý: „Zelené město“ je definováno jako město, které vykazuje vysokou kvalitu své výkonnosti v oblasti životního prostředí vzhledem k sadě mezinárodních referenčních uka-

zatelů. To znamená, že již nestačí přístup, kdy ve městech řešíme jednotlivě kvalitu vody či půdy a vliv např. odpadového hospodářství nebo dopravy na ně. Je třeba se celkově dívat na všechny složky životního prostředí, jakými jsou voda, ovzduší, půda, a výzvy změny klimatu, jakož i na kvalitu, se kterou město se svými vodními, energetickými, územními a materiálovými zdroji nakládá. Jedině takto systémově – všechny výzvy na jednom stole – je takové zelené město schopno optimálně a systematicky zlepšovat své zastavěné prostředí, zmírňovat dopady změny klimatu různými dekarbonizačními projekty a samo budovat svoji vlastní odolnost vůči ní a např. i vůči pandemiím.

Dobrá, to je popis, jak by ideálně mělo zelené město vypadat. Jak se ale takovým městem stát?

V první řadě musí změnit svůj základní přístup k městskému plánování a tvorbě městských strategií. Je hezké mít plán udržitelné městské mobility, plán odpadového hospodářství či „dobrý územní plán“. Ale přístup města, které se chce stát zeleným městem a tuto kvalitu dále zlepšovat, musí mít vyšší ambice. Musí přijmout a důsledně naplňovat koordinovaný, integrovaný a multisektorový přístup v oblastech, jakými jsou doprava, stavby, průmysl, energetika, vodovody a kanalizace, odpadové hos-

podárství, využití území a změna klimatu, tj. osm klíčových sektorů či oblastí, které na kvalitu životního prostředí ve městech nejvíce působí. Přitom se však zabývat také pandemickou a klimatickou odolností, genderovou rovnováhou, sociálními přínosy nebo příležitostmi v oblasti inteligentních (chytrých) měst.

Lze to pro lepší představu k něčemu přirovnat?

V praxi to znamená stejný postup, který očekáváme od dobrého lékaře při závažné nemoci, tj. v první řadě provedení kvalitních vyšetření s využitím moderních diagnostických přístrojů k určení „stavu pacienta“. Až po těchto vyšetřeních je možné přistoupit ke stanovení diagnózy a vhodné terapie, v daném případě akčního plánu zeleného města. Ke správnému „vyšetření města“ slouží v metodologii EBRD 114 indikátorů, z nichž 35 je klíčových. Ty poukazují, jaký je stav jednotlivých složek životního prostředí či využívání přírodních zdrojů v daném městě, jak na ně působí výše uve-

dené faktory či oblasti a jak dané město využívá standardní nástroje pro zlepšení environmentální výkonnosti (např. regulatorní opatření). Díky tomu je možné stanovit, kde má náš městský pacient problémy, co k těmto problémům nejvíce přispívá a zda takové město dostatečně využívá existující nástroje k řešení problémů, včetně např. digitálních. Výsledkem je „městský chorobopis“, který dle indikátorů ukazuje, kde exceluje (zelená barva), kde zaostává (oranžová barva) a kde v mezinárodním srovnání selhává (červená barva). Podle stanovených měřítek tak transparentně např. zjistíte, zda jste u jednotlivých indikátorů v problémovém pásmu. To představuje odrazový můstek pro následné stanovení „komplexní diagnózy a výběru léčení“.

Jaký postup následuje po provedení analýzy?

Následují jednání relevantních zainteresovaných stran, tedy soukromého sektoru, nevládních organizací a veřejnosti k doplnění úhlů pohledu a většímu pocho-

pení největších výzev města. Proces tedy není mechanický „od stolu“, ale je založen na všestranné účasti zainteresovaných stran, kterým má město sloužit. Je to také, opět lékařsky řečeno, občanské konsilium. Následně se stanoví 15letá vize, 10leté strategické cíle a 5letý akční plán, tedy návrh konkrétních akcí, které nezahrnují jen investice, ale také různé nové strategie, procesy, normy, budování kapacit, akce v oblasti jednání se zainteresovanými stranami, data management (digitální řešení), průzkumy a studie, ale i např. akce v oblasti financování (např. zelené dluhopisy). Každé město může mít své specifické problémy a v každém městě mohou být správná řešení rozdílná. Je ale důležité, aby se jednotlivé kroky nepodnikaly jako „sóloakce“, ale s vědomím toho, že se vzájemně ovlivňují, ať už pozitivně, či negativně. Za našimi hranicemi se tento postup za posledních pět let velmi prosazuje. K Programu zelených měst EBRD se již přihlásilo kolem 50 měst, zejména evropských zemí, např. i Varšava či Valbřich v Polsku, který je blízko českých hranic, a EBRD má za cíl zapojit do tohoto

programu do roku 2024 celkem 100 měst. Doufejme, že se k nim nyní připojí i některá česká města. EBRD již na konci května uspořádala ke svému Programu zelených měst veřejný webinar pro Českou republiku. Bližší a aktuální informace k zapojení měst je možné adresovat přímo této bance, zejména jejím zástupcům pro Českou republiku.

Co z tohoto konceptu vyplývá pro územní plánování v České republice?

Územní plánování a územní rozvoj by neměly být o tom, co si myslí nebo přeje jeden politik či developer, ale mělo by se jednat o dlouhodobou a udržitelnou a odolnou koncepci, která bude vycházet z analytického zhodnocení stavu environmentálních aktiv a zdrojů v kontextu sociálních a hospodářských výzev a vést k identifikaci klíčových problémů, dlouhodobých, střednědobých a krátkodobých cílů a jednotlivých akcí (opatření). Jednou z oblastí „zelených měst“ je např. využití území, které se přímo dotýká procesu územního plánování. Jde také o daleko větším pochopení měnicích se potřeb a preferencí obyvatel a návštěvníků měst a např. nový pohled na mobilitu, která nezahrnuje jen fyzickou mobilitu, ale i digitální konektivitu a řešení prostorové blízkosti. Měli bychom tedy s nástupem Průmyslu 4.0 a Společnosti 4.0 změnit naši mentalitu, se kterou k územnímu plánování přistupujeme. Pokud bude proces územního plánování umožňovat rozhodování na bázi parciálních přání, a ne na analýzami podložených faktech s cílem splnit závazky, ke kterým jsme se zavázali (např. Zelená dohoda pro Evropu či Pařížská dohoda), tak nebudeme schopni adekvátně alokovat veřejné prostředky a vytvářet environmentálně udržitelná a sociálně soudržná sídla. A všechno nás a podnikatele ve městech bude stát více.

Je koncept zelených měst v Česku známý?

Příliš ne, alespoň neznám případ města, které by si vzalo mezinárodní standard OECD, ICLEI, EBRD či jiný obdobný standard a začalo podle něho vytvářet svůj akční plán zeleného města. Jsou tu různé jiné koncepty, jako je koncept chytrých měst, zdravých měst, Pakt starostů a primátorů pro udržitelné klima atd. Všechny jsou velmi inspirativní a záslužné. Jasně ukazují velký zájem některých měst proměnit se v lepší město pro všechny a zajistit svoji budoucí udržitelnost. Koncept zelených měst

Řada iniciativ řeší pouze dílčí témata, např. Pakt starostů a primátorů je zaměřen na zvyšování energetické účinnosti a obnovitelné zdroje energie. Program Zelených měst (EBRD) je komplexnější, uznává, že vlivy ani řešení nejsou izolovaná, proto má větší dopad a slibnější budoucnost.

však jde o úroveň dál a může všechny tyto iniciativy integrovat v rámci jednotného rámce udržitelnosti. Proto jsme při Asociaci pro rozvoj infrastruktury (ARI) založili letos iniciativu „Zelených, chytrých, odolných a inkluzivních měst“, jejímiž prvotními cíli je šířit v této oblasti osvětu a také najít a propojovat schopné lidi a společnosti, které mohou svojí odborností a svými zkušenostmi pomoci českým městům, která se pro tento koncept rozhodnou. Pro inspiraci sdílíme všechny informace na stránce www.zelena-mesta.cz. Cítím, že u nás má mnoho lidí zájem a chuť se do těchto věcí pustit, chybí jim ale potřebné informace, např. ohledně toho, jak začít. Z čistě praktického pohledu je zřejmé, že projekty, které budou environmentálně udržitelné (zelené), budou také lépe financovatelné.

Jak v této oblasti pomáhají chytré technologie?

Dnešní společnost je čím dál více založena na datech. Jsme na prahu čtvrté průmyslové revoluce, v nichž budou noví vítězové a poražení. Bude velmi záležet, jak čeští politici tuto digitální a současně i zelenou transformaci uchopí a v dalších několika letech rozvinou či nechají zakrhnout. Málo se o tom ví, ale druhou vlajkovou loď Evropské unie je po „Zelené dohodě pro Evropu“ iniciativa „Evropa připravená na digitální věk“. K tomu vydala EK v březnu tohoto roku ambiciózní Digitální strategii pro EU na dalších deset let (tzv. digitální desetiletí). Všem je zřejmé, že data a jejich vytěžení nám mohou řešit problémy, které generace před námi řešit nemohly, což ve velmi ostřejším světle ukázala naše zkušenost s využitím

tím digitálních technologií během koronavirové pandemie. Zde se potkává koncept zelených měst s konceptem chytrých, ale také odolných a inkluzivních měst. Už zanedlouho bude možné vytvářet na základě dat digitální dvojčata měst, která umožní mnohem přesnější a kvalitnější plánování rozvoje měst a EU plánuje vytvořit do roku 2030 digitální dvojče celého světa. V České republice také vznikají mikro modely pro analytické ověřování environmentálních problémů na úrovni jednotlivých ulic a do budoucna snad i celých sousedství. S těmito modely se může pracovat a ověřovat na nich, jaký vliv jednotlivé kroky budou mít. Každá ulice má své konkrétní problémy a různé nástroje dokážou pro každou ulici, na základě zástavby, dopravní infrastruktury či zeleně, provést komplexní diagnostiku a ukázat na její specifické problémy. I veřejná diskuse nad takto prokazatelnými daty je výrazně transparentnější a racionálnější, ubývá v ní různých izolovaných nápadů na řešení z dílny lidové tvořivosti, o kterých se není možné ani pořádně bavit, protože u nich nejsou vidět vazby na jiné projekty či alternativní řešení. V reálném čase je možné digitální dvojčata využívat např. k lepšímu hospodaření s energiemi, upozorňování na kritické stavy atd.

Jakými dalšími způsoby se mohou česká města dostat k financování těchto plánů?

V aktuálním programovém období (2021–2027) bude Evropská unie podporovat lokálně vedené rozvojové strategie a posilovat lokální autority v jejich řízení. Dokonce se zvažuje, že osm procent z prostředků Evropského fondu regionálního rozvoje (ERD) má

být alokováno na udržitelný městský rozvoj. Naskytá se tak možnost, aby si česká města vytvořila své „akční plány zeleného města“ a poté je naplnila v rámci programů politiky soudržnosti 2021–2027. Domnívám se však, že bez ohledu na EU a programy podpor v novém programovém období by takové akční plány měly mít minimálně Praha a všechna statutární města. Akční plány zelených měst jsou dobrou mezinárodní značkou a mohou např. přilákat další investory, nové talentované a činorodé obyvatele, mobilizovat developery směrem k environmentálně a sociálně vyváženějším a technologicky chytřejším řešením atd. A také skýtají větší možnosti dofinancování, např. prostřednictvím zelených dluhopisů.

Co dalšího může České republice větší důraz na udržitelný rozvoj přinést?

Evropská unie jasně avizuje, že chce „zelenou a digitální Evropu“ a bude podporovat vznik integrovaných plánů městské udržitelnosti. Když je začneme vytvářet, včetně

silné digitální složky s využitím konceptu chytrých (inteligentních) měst, tak můžeme naše řešení nabídnout i jinde ve světě. Dobré příklady budou do budoucna táhnout. Téma městské udržitelnosti se může stát naším vývozním artiklem. Každý problém může být příležitostí. I dopady změny klimatu na česká města. ■

Asociace pro rozvoj infrastruktury (ARI) je think-tank soukromého sektoru pro veřejnou infrastrukturu, sjednocující zájmy a názory více než 50 významných infrastrukturních dodavatelů a institucí – projektových a inženýrských kanceláří, stavebních společností, bank a poradců. **ARI prosazuje jasná pravidla** přípravy, plánování a veřejného zadávání, včetně užití inovativních modelů a způsobů financování **podle osvědčené mezinárodní praxe**. Více na: www.ceskainfrastruktura.cz

Program zelených měst EBRD

Evropská banka pro obnovu a rozvoj (EBRD) začala opět spolupracovat s Českou republikou a účast českých měst nad 50 tis. obyvatel v Programu zelených měst EBRD. Více informací o programu naleznete na www.ebrdgreencities.com nebo je možné kontaktovat pověřené konzultanty v ČR, Jaroslava Vícha (jaroslav.vich@enviros.cz) a Karla Bureše (karel.bures@corp.inet).

Iniciativa Zelených, chytrých, odolných a inkluzivních měst

na-bízí osvědčené postupy a řešení, kterými zajistíte lepší život nejen budoucím, ale i současným generacím. Asociace pro rozvoj infrastruktury, Svaz měst a obcí ČR a agentura CZECHINVEST s dalšími partnery sdílí inspiraci o úspěšné dobré praxi a zajímavých řešeních. Více informací na jednom místě naleznete na www.zelena-mesta.cz.